

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

2. MINTAFELADATSOR

EMELT SZINT

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

2015

A vizsgadolgozat javításának, értékelésének általános tudnivalói

Az írásbeli feladatrész mindhárom feladatát javítani és értékelni kell helyesírás és íráskép szempontjából az útmutató végén közöltek szerint.

A *Szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsort* a javítási útmutató első részében közölteknek megfelelően kell javítani.

A *Műértelmező szövegalkotást* négy szempontból kell értékelni: tartalom, szövegszerkezet, stílus, nyelvhelyesség. Tartalmi szempontból mindkét feladatot külön-külön kell értékelni, szövegszerkezet, stílus, nyelvhelyesség szerint a két szövegalkotási feladat értékelése együtt történik.

A *Reflektáló szövegalkotást* négy szempontból kell értékelni: tartalom, problémaérzékenység, gondolatmenet és nyelvi igényesség szerint.

A *Műértelmező szövegalkotás* és a *Reflektáló szövegalkotás* egyértelműen jónak minősített tartalmi elemeit a javító tanár pipával jelölje.

Szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor

Olvassa el a következő szöveget, majd a szöveg és a saját ismeretei alapján válaszoljon a kérdésekre, oldja meg a feladatokat!

Oláh Tamás: *A vers születése (a pszichológia szemszögéből)*

A vers titokzatos születésének megvannak a szubjektív, a költő alkatából, ízléséből és személyes élményéből eredő elemei éppen úgy, mint a tudatos alkotásból, a versírás szabályainak ismeretéből és betartásából fakadó mozzanatai. Sokféle befolyás hatása alatt alkot, de bármi legyen is a vers témája, az olvasóban különleges hatást, borzongást vagy gyönyörködést kell kiváltania.

A vers tárgya akármilyen lehet: egy természeti jelenség, egy tudományos megállapítás, egy bölcséleti gondolat, egy vallásos érzület vagy éppen a félelem, a rettegés, az öröm, a lelkesedés és a szerelem semmi máshoz nem hasonlítható érzése. Verset írni azért gyönyörűség, mert az ember ebben élheti ki legjobban a szabadságát. Nem kell hozzá csak egy darabka papír és egy ceruza vagy toll. A költő felelőssége ezért nagy. Amit kiad a kezéből, annak igazi versnek kell lennie.

A hagyományos lélektani leírások szerint minden kreatív mű, találmány létrejöttében öt szakasz különíthető el. Ezek a szakaszok nem mindig válnak el élesen egymástól.

Az alkotást mindig egy probléma megoldatlansága indítja el. Az első szakasz az *előkészítés*, amikor is megragad a probléma az alkotóban. Valami felkelti az érdeklődését. Felír egy szót, egy hasonlatot, egy rímpárt, egy hírt. De közöttük még nincs rendszer, semmiféle kapcsolat.

A második az *inkubáció* szakasza. Már érlelődnek, gazdagodnak az ötletek, de még nem érik el a tudatos gondolkodás szintjét. A benyomások, az érzések, a kavargó képek és az ötlettöredékek között nincs koherencia, ekkor még anélkül közelednek, kapcsolódnak egymással, hogy valami lineáris rendbe sorolódnának. Éppen emiatt alakulhatnak ki közöttük váratlan kombinációk, különleges láncolatok és viszonylatok. Kívülálló számára a folyamat általában láthatatlan, például a költő egy parkban üldögél vagy sétál. *Freud* szerint az alkotás gyökerében valamilyen elfojtott gyermekkori, szexuális, kínzó élmény lapul. A művésznak a tiltott tudás utáni kutatásából születik a műalkotás. Az alkotás folyamatával a tudata alá kell merülnie, hogy kapcsolatba kerülhessen az elfojtott tudattartalmaival. Az inkubációs szakaszban, mintegy kijátszva a tudatosság cenzúráját, az eredeti, elfojtott tartalmak álruhában bukkannak fel, ezek a képek és jelenetek lesznek azután a művész segítői személyes konfliktusainak megoldásában, akár neurózisának gyógyításában is. „*A költő nem érti az életet – írja Kosztolányi –, éppen azért ír, hogy az írással mint tettel megértse.*” Az inkubációs szakaszban zajló folyamatokra a kognitív pszichológia által adott magyarázat talán elfogadhatóbb, mint a pszichoanalízisé. Eszerint ilyenkor tulajdonképpen információfeldolgozás történik, akárcsak alvaskor, ugyanis a tudat irányításától megfosztott gondolkodásban a nappali benyomások kavarnak, s a

képek meg az asszociációk véletlenszerűen egymáshoz kapcsolódnak. Bizonyos elemek azután a tudatosulás folyamatában lassan elenyésznek, míg mások kiemelkednek és megerősödnek.

A következő a *felismerés* szakasza, amelyben hirtelen összeállnak az egymásba illő mozaikdarabok az alkotóban. Az első változat azonban még nem jó vers, még messze van a kész műtől. Ebben a fázisban azonban fontos, hogy minden kiíródjon gátlások nélkül a költőből, ekkor teremtdik meg ugyanis a vers alaphangulata, de az érzések gomolygó sokaságában a szavak még sokszor egymást gyengítik.

A negyedik szakasz, amikor az alkotónak *döntenie* kell, hogy érdemes-e belefognia a kidolgozásba. Végiggondolja azt, amit eddig összegyűjtött és leírt. Megvizsgálja, hogy a töredékek egymáshoz illeszthetők-e, elindítanak-e valamit, a gomolygó, amorf formából kibontakozik-e az ábrázolni, közvetíteni való téma. Bizony sokszor kell összetépni a lapot, vagy kitorölni a szöveget a számítógépből, mert nem sikerült. Ezt is meg kell tanulnia a költőnek, azaz a kíméletlen szigor a saját alkotásaival szemben. (Kálnoky László például, amikor a *Lázus csillagon* című kötetének az előkészítésén dolgozott 1957-ben, mintegy ezernyolcszáz sornyi versét semmisítette meg.)

Ha a válasz igen, következhet az utolsó alkotói szakasz, a *kidolgozásé*. Ez jár általában a legnagyobb munkával. A jó megoldások megkeresése legtöbbször mégis üdítő és játékos cselekedet. A szavakat az alkotó a maga választotta szabályoknak megfelelően rendezi versbe. „*Amikor először megpillantom a leendő verset – úgy távolról, a maga őállapotában –, akkor az még olyan széles, mint a fél galaktika. Akkor elhagyom a fölöslegeset. Ez sokáig tart. Nyolcvan hasonlatból egyet választok. Százhusz emlékképből kettőt. Szüntelen eldobálom az anyag elemeit, hogy fájnak belé az izmaim*” – írja Nemes Nagy Ágnes. „*Többnyire úgy ülök le a verset írni, hogy már tisztán áll előttem a tárgy, a forma, szerkezetváz, és a tudatomban leíratlanul készen vannak a vezérmotívumokat jelentő verssorok; és a megírás már nem egyéb, mint a megfogalmazhatatlanul létezőnek kifejezése*” – vall erről Weöres Sándor.

A versben az érzés megragadása, a gondolat tettenérése nehéz. Felidézni az élmény összes elemét, észlelhető és kifejezhető vonásait, s külön világot alkotni belőle. Ez az a varázslatos munka, amely a lélektan testvérévé teszi a költészetet. A költő tulajdonképpen akkor találja meg verse valódi tartalmát és formáját a versírás munkájában, amikor érzéseinek a kódéből a látható és érthető világosságba emeli élményeit, az élmény megragadásán kívül még egész sereg stiláris, zenei, ritmikai és verstani törvényt is ki kell elégíteni, vagy újjá kell teremteni, ha azt akarja, hogy műve igazi irodalom, igazi vers legyen.

Forrás: *Lyukasóra*, XXII. évfolyam 7. szám, 2013. (a szövegnek a feladathoz igazított részlete)

A szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor értékelése

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve részpontszámok adhatók. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal.
- Az aláhúzások is jelzik az elvárható tartalmi elemeket. A több helyes válaszlehetőséget / jel különíti el egymástól. A megfogalmazás – ahol ilyen természetű a feladat – természetesen eltérhet a javítási útmutatóétól.
- Több megoldás, válasz esetében csak az első megadott számú vehető figyelembe.
- A pontozásban figyelembe kell venni a válasz megfogalmazását is, amennyiben ezt az útmutató előírja.

1. Az alábbiak közül húzza alá annak a műfajnak a nevét, amelynek a sajátosságai leginkább illenek a szövegre! Indokolja választását!

elbeszélés – glossza – jegyzet – közlemény – novella – riport – tanulmány – tudósítás

Indoklás: Lehetséges megoldások például:

A szöveg tudományos témájú és igényű prózai szöveg.

A szöveg kutatási eredményeket összegez, több forrásból is idéz.

Az író személyes állásfoglalását is közli a szöveg (pl. a kognitív pszichológia és a pszichoanalízis kapcsán).

A felsoroltaktól eltérő minden jó megoldás elfogadható.

Jó aláhúzás jó indoklással együtt 1 pont.

Adható **1**, 0 pont.

2. a) Mi a cím funkciója, mi a zárójeles címrész funkciója?

A cím *témamegjelölés*, a zárójeles rész *szűkítés / pontosítás / a cím értelmezése / kiegészítés*.

A cím és az alcím funkciójának helyes megállapítása együtt 1 pont.

Adható **1**, 0 pont.

b) Milyen nyelvtani (mondattani) viszonyban van a cím és a zárójeles cím?

határozói szerkezet

Az „alárendelő szószerkezet” kevés, a határozó fajtája nem elvárás.

Jó válasz 1 pont.

Adható **1**, 0 pont.

3. „bármilyen legyen is a vers témája, az olvasóban különleges hatást, borzongást vagy gyönyörködést kell kiváltania” Az idézett mondatot felhasználva fogalmazza meg egy mondatban, hogy mennyiben más ennek a szövegnek a kommunikációs funkciója, mint például egy versé!

A lényeg a tájékoztató és az esztétikai funkció különbsége, az idézett mondat az esztétikai funkcióra utal.

Jó válasz 1 pont.

Adható **1**, 0 pont.

4. a) Olvassa el a következő versszakot, majd válassza ki a versszakhoz kapcsolható verstani-stilisztikai jellemzőket, és írja be ezeket a megfelelő helyre!

Spanyolhon. Tarka hímű rét.

Tört árnyat nyujt a minarét.

Bus donna barna balkonon

mereng a bibor alkonyon.

jambikus, trochaikus, felező nyolcas, disztichon, allegória, alliteráció, metafora, szinesztézia, magas hangok túlsúlya, mély hangok túlsúlya, verbális stílus, nominális stílus, romantikus, impresszionista, expresszionista, barokk

A vers ritmusa: *jambikus*

A vers fő zenei eszközei: *alliteráció és mély hangok túlsúlya*

A vers szófaji sajátossága: *nominális stílus*

A vers stílusa: *impresszionista*

Minden jó válasz 1 pont.

Adható **5**, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

b) Idézzé Oláh Tamás szövegéből azt a tagmondatot, amelyik az idézett versszakban látható míves kidolgozás kötelességéről szól!

„az élmény megragadásán kívül még egész sereg stiláris, zenei, ritmikai és verstani törvényt is ki kell elégíteni”

A tagmondat idézése 1 pont.

Adható 1, 0 pont.

5. Nevezze meg a szöveg alapján az alkotás folyamatának öt szakaszát! Egy-egy mondatban foglalja össze a szakaszok lényegét!

Az 1. szakasz megnevezése: *előkészítés*

Lényege: *A költő ötleteket gyűjt az alkotásához, de ezek még nem állnak össze rendszerré.*

A 2. szakasz megnevezése: *inkubáció*

Lényege: *Az alkotó elkezdi tudatosítani vagy feldolgozni az élményeket, amelyekből a műalkotás születik.*

A 3. szakasz megnevezése: *felismerés*

Lényege: *A vázlatokból összeáll a mű kezdetleges változata.*

A 4. szakasz megnevezése: *döntés*

Lényege: *A költő felülvizsgálja a művét, és eldönti, hogy érdemes-e tovább dolgoznia rajta.*

Az 5. szakasz megnevezése: *kidolgozás*

Lényege: *A mű végleges formát ölt.*

A szakasz megnevezése és a hozzá tartozó magyarázat: 1-1 pont. Ha vagy a megnevezés, vagy a magyarázat hiányzik vagy helytelen, akkor nem jár érte pont. A megadottól eltérő, de tartalmilag és nyelvileg helyes magyarázat elfogadható.

Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

6. Döntse el, hogy az alkotás folyamatának mely szakaszairól vallanak az alábbi idézetek! Megállapítását a szövegből vett idézettel támassza alá! Nevezze meg a versidézetek szerzőjét és a művek címét!

Az éjjel hazafelé mentem,
éreztem, bársony nesz inog,
a szellőzködő, lágy melegben
tapsikolnak a jázminok,

nagy, álmos dzsungel volt a lelkem
s háltak az uccán. Rám csapott,
amiből eszméletem, nyelvem
származik s táplálkozni fog,

[...] a nemzeti nyomor.

Az alkotás folyamatának szakasza: *inkubáció*

Idézet a szövegből: Az alábbi szövegből bármely részlet, mondat vagy tömb: „Már érlelődnek, gazdagodnak az ötletek, de még nem érik el a tudatos gondolkodás szintjét. A

benyomások, az érzések, a kavargó képek és az ötlettöredékek között nincs koherencia, ekkor még anélkül közelednek, kapcsolódnak egymással, hogy valami lineáris rendbe sorolódnának. Éppen emiatt alakulhatnak ki közöttük váratlan kombinációk, különleges láncolatok és viszonylatok. Kívülálló számára a folyamat általában láthatatlan, például a költő egy parkban üldögél vagy sétál"

A vers szerzője: *József Attila*

Címe: *Hazám*

Hasonlat mit sem ér. Felötlik s eldobom.
És holnap az egészet újra kezdem,
mert annyit érek én, amennyit ér a szó
versemben s mert ez addig izgat engem,
míg csont marad belőlem s néhány hajcsomó.

Az alkotás folyamatának szakasza: *kidolgozás*

Idézet a szövegből: „*Nyolcvan hasonlatból egyet választok. Százhusz emlékképből kettőt. Szüntelen eldobálom az anyag elemeit...*”

A vers szerzője: *Radnóti Miklós*

Címe: *Tétova óda*

... most világolt föl értelme ennek
a régi nagy titoknak, hogy a mennynek
tündérei hajnalba hazamennek
fényes körútjain a végtelennek.

Az alkotás folyamatának szakasza: *felismerés*

Idézet a szövegből: „*hirtelen összeállnak az egymásba illő mozaikdarabok az alkotóban*”

A vers szerzője: *Kosztolányi Dezső*

Címe: *Hajnali részegség*

A szerző megnevezése: 1 pont,
a pontos cím: 1 pont,
a szakasz megnevezése 1 pont,
helyes idézet a szövegből 1 pont.
Adható 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

7. A szöveg hivatkozik Siegmund Freudra. Nevezze meg azt a huszadik századi avantgárd irányzatot, amelyre nagy hatással volt a freudizmus! Miben állt ez a hatás?

Az irányzat neve: szürrealizmus

A műalkotásokban érvényesülő hatások:

szabad asszociáció, képalkotás, a költői fantázia szabadsága, az álmok felhasználása az irodalomban, a véletlen alkalmazása az írás során stb.

Az irányzat megnevezése 1 pont.
Legalább két hatás azonosítása 1-1 pont.
Adható 3, 2, 1, 0 pont.

8. Melyik az a két tudományos irányzat, amelyet megnevez a szöveg? Miben különbözik ennek a két irányzatnak az alkotáslélektanról alkotott felfogása? Töltse ki a táblázatot!

	1. tudományos irányzat	2. tudományos irányzat
Megnevezése	<i>Pszichoanalízis</i>	<i>Kognitív pszichológia</i>
A szakasz, amelyről eltérő véleményük van	<i>Inkubációs szakasz</i>	

Az irányzatok véleménye	<i>Az alkotó elfojtott tudattartalmi kerülnek felszínre és válnak a műalkotás képeivé.</i>	<i>Ebben a szakaszban csupán információfeldolgozás történik.</i>
-------------------------	--	--

Minden helyesen kitöltött rovat 1 pont.

Az irányzatok véleménye idézetként vagy saját szavakkal megfogalmazva is elfogadható.

Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

9. Értelmezze az utolsó előtti bekezdés első mondatának első tagmondatát!

(A tagmondat: „*Ha a válasz igen...*”)

Ha a szerző úgy döntött, hogy a vers érdemes arra, hogy kidolgozza ...

/ hogy a részletekből összeáll a téma

/ hogy megtartja a verset ... / hogy tovább foglalkozik a verssel ...

A megadott megoldással tartalmilag megegyező és nyelvileg helyes változat 1 pont.

Adható 1, 0 pont.

10. A szövegben kétszer is szerepel az *igazi vers* kifejezés. Foglalja össze 3-4 mondatban, hogy a szöveg szerint melyek az *igazi vers* legfontosabb kritériumai!

A szöveg alapján lehetséges megoldások például:

- *szubjektív ihletésű és külső szabályok szerint létrehozott alkotás*
- *az olvasóban különleges hatást, borzongást vagy gyönyörködést kell kiváltania*
- *kreatív alkotás, az arra jellemző alkotási szakaszokkal*
- *képes az érzés, a gondolat, az élmény megragadására, felidezésére és átadására*
- *az élményt formába tudja önteni, alkalmazva a megfelelő verstani eszközöket*

Minden jó tartalmi elem jó megfogalmazásban 1 pont.

A felsoroltaktól eltérő más, a szövegre alapozott megoldás is elfogadható.

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

A műértelmező szövegalkotási feladat értékelése

Tartalmi minőség – összesen 15 pont a következő kritériumok mérlegelésével:
- a bázisszöveg és a feladat értése; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság);
- a válaszelemek megfelelése a feladat szempontjainak, szövegbázisának;
- problémaérzékenység, lényeglátás, témataartás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás

Szövegszerkezet – összesen 5 pont	
a felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem) szerint	
4–5 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos szerkezet; elvárt terjedelem
2–3 pont	rendezett gondolatmenetre törekvés; aránytalan vagy erőltetett szerkezeti egységek
0–1 pont	azonosíthatatlan, bizonytalan gondolatmenet; szövegtagolási hibák,

	hiányok; elvárt alatti terjedelem
Stílus – összesen 5 pont a nyelvi regiszter, a stílus, a szókincs szerint	
4–5 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, gördülékeny megfogalmazás; gazdag, pontosan alkalmazott szókincs
2–3 pont	választékosságra törekvés; szókincsbeli pontatlanságok, töredékes előadásmód
0–1 pont	igénytelen nyelvhasználat; nyelvi-stilisztikai hibák, szegényes szókincs
Nyelvhelyesség – összesen 5 pont a köznyelvi normának való megfelelés szerint	
4–5 pont	legföljebb 1 nyelvhelyességi hiba (súlyosságától függően)
2–3 pont	2-3 nyelvhelyességi hiba
0–1 pont	több nyelvhelyességi hiba

Műértelmező szövegalkotási feladat

Értelmezze a címből kiindulva a következő vers beszédhelyzetét és a versben elbeszél történetet! Értelmezésében térjen ki arra is, hogy hogyan érzékelteti a szöveg a mozgókép műfaját, a műfajhoz és a történethez való viszonyt!

A műértelmező szöveg elvárt terjedelme 400-800 szó.

Babits Mihály: *Mozgófénykép*

Máskép: Amerikai Leányszöktetés – szenzációs szerelmi tragédia mozgófényképben előadva

A gép sugarát kereken veti, képköre fénylik a sik lepedőn
mindjárt, szívem, uj színek és alakok lovagolnak a fénylegezőn
olcsó s remek élvezet összecsodálni e gyors jelenéseket itt:
első a Szerelmi Tragédia, melyet a lámpa a falra vetit.

Ni – Ámerikában e nagy palotának a dús ura – milliomos
rendel, levelez, sűrög, üzleteit köti, telefonoz.
Titkára előtte. Beszélni akar vele. Várja. Magára marad.
Beszél neki. Karja mozog hevesen s ura szörnyű haragra gyulad.

Éjfélkor a hószinű lányszoba villanymécsese zöld. Jön a lány
bálból, kimerülten – a báli ruhában is oly ideges, halavány.
Vetkőzik az édes. Az éjjeli gyolcs fedi már. A komorna kimén.
Megkoccan az ablaka. Nyitja. Vetekszik a holddal a zöld szobafény.

Titkárunk az. „Édesem!” – Újul a kép. Palotájuk elébe mutat.
Fellepkaparójuk előtt ki az éjbe mutatja a hosszú utat.
Fellepkaparón kötelekből létra. Az emelet ablaka nyil.
Surrannak alá. Hamar: – Elbuj a hold köre. Rebben az ótomobil.

És tűnik a gépkocsi. Mind kicsinyebb-kicsinyebb. De a palota ébred.
Vádat sug a létra. Mi volt az? Utánok! A gép! Tova! – S mozdul a képlet.
Nyargalnak az útközi fák növekedve szemünkbe: a kocsi sötét pont
nyargalnak az út jegenyéi. Kigyózik az út tova. Két kocsi két pont.

És fordul a kép. Jön a halmon a két szeretővel a gép lefelé.
Vakít ide: hallani szinte, amint robog a kanyarulat elé.

Nőnek az arcok. A hölgy a lovagra simúl. De az ég henye fellege gyűl.
S tűnik kanyarodva a gép. Jön a második. Ebben a dúlt öreg ül.

S elpattan a kép valamint hab a síma vizen. Jön az új. Csupa álom.
Villannak az ég csodanyilai. Zuppan a zápor a messze határon.
Ó nézd gyönyörű! gyönyörű ez a fény- és árnycsere kékbe pirosból!
S hogy gördül a két robogó! Hogyan is, hogyan is lehet ez papirosból!

S hogy gördül a két robogó; hegyeken tova, árkokon át!
Pornibusz után pocsolyás utakon ver a kereke sárkoronát.
Tágúlnak a messze prerék. Zug a zápor, a sik tavakon kopogó:
S sebesebben mint hir a dróton, a bús úton tova gördül a két robogó.

S dacolva vonattal a sineken át kerekük suhan. Alszik a város.
Surrannak élénk magas ércemeletjei. Csöndje halálos.
S már az öregnek a kocsija csusszan a – csusszan a jól kövezett uton át:
Követi, keresi, hõn lesi, nem leli – nem leli lánya nyomát.

Zöldbeszegett hegy alatt toványúl sima tó vize mint a lepény
Most oda – lám oda jönnek a – szöknek a – törnek a lány s a legény.
A koci mint csodaparipa ront oda, jaj neki – jaj bele vad kerekén
loccsan a – csobban a tó vize: jobb biz e tört szeretőknak a tó fenekén.

Még egy rémszerű kép (az apáról) a vásznon jó: az utolsó:
vágat a vad koci, mint robogó sir, fúrge koporsó.
Igy a halálkoci Amerikát szeli, szeldeli, szegdeli, jár:
drága szekér kerekén, sima tó fenekén csupa kék a halál.

*

Ah! Amerikába! csak ott tul a tengeren, ott van az élet!
Ah! Amerikába miért nem utazhatom én soha véled...
ott van az élet, a pénz, az öröm, s a kaland tere, küzdeni tér:
tengve a drága kenyéren unalmasan itt nyavalyogni mit ér?

1909

Forrás: Babits Mihály összegyűjtött versei. I. kötet. Bp., Unikornis Kiadó, 1997. 31–32.

Figyelem! A javítási útmutatóban közölt tartalmi elemek nem kötelezően elvárt válaszelemek. A javító tanár alapvetően a dolgozat gondolatgazdagságát és világos gondolatmenetét értékeli. Nem elvárás az útmutató szakmai nyelvének használata sem. A jónak minősített, elfogadott válaszelemeket a javító tanár pipával jelezze.

Beszédhelyzet

- A cím műfajt jelöl, az alcímmel együtt előkészíti a versben megjelenített helyzetet, egyben időben is azonosíthatóvá teszi: a mozgókép a 20. század elején terjedt el.
- A beszédhelyzetet az első versszak megteremti, az utolsó versszak árnyalja.
- Az 1. versszak alapján a vers – valószínűleg ifjú – beszélője a vetítívászonra figyel (*A gép sugarát kereken veti, képköre fénylik a sik lepedőn*), kettésben várják a most kezdődő vetítést (*mindjárt, szívem*). A beszélő leplezetlen izgalommal várja az előadást, amelyről a cím és a hangzatos műfajmegjelölés előre sejteti a szórakoztató műfaji jelleget (*Amerikai Leányszöktetés – szenzációs szerelmi tragédia*).

- A vers a vetítéssel egyidejű belső monológ. Ennek során végig megmarad a közvetlen kapcsolat és az izgalom egyaránt, ezt a szövegben megjelenő fatikus elemek is jelzik: *Ni...*, *Ó nézd...*, *Hogyan is, hogyan is lehet ez...*, *jaj neki...*, *lám...* .
- Az utolsó, 12. versszak a néző/beszélő reflexióit fogalmazza meg. Nyilvánvalóvá válik, hogy a vers énje fiatal, az „Amerikával” kapcsolatos illúziói a kisember elvágódását, naiv álmait tükrözik. Az általa elképzelt másik világ *az élet, a pénz, az öröm, s a kaland tere*. Ehhez képest tér vissza (szó szerint és átvitt értelemben is) az utolsó sorban három kifejezésben leminősített saját életéhez: *drága kenyér, unalom, nyavalygás*. A felsorolás egzisztenciális és lelki hiányérzetet is jelez, ebből vágyódna el a vers ifjú párja.
- A két versszak egyrészt keretbe foglalja az előadást a várakozás izgalmától a kiváltott hatáshig, másrészt minősíti a beszélőt, harmadrészt fölveti a filmben ábrázolt világ és a valóság viszonyának kérdését.
- A versben megszólaló én fölidézi József Attila verseinek hasonló alakjait, a *Hazám* Amerikába kitántorgó embereit vagy a *Külvárosi éj* cukros ételekről álmodozó szövőlyányát, a 30-as évek végének csodaváró magyar filmhősnőit is (*Meseautó*).

A versben elbeszélte történet

- A vers alcíme a történet fordulópontját (*Leányszöktetés*) és végkimenetelét (*tragédia*) is jelzi.
- A mozgókép a minden korban népszerű történetet dolgozza fel: a szülő(k) által egymástól eltiltott ifjú szerelmesek tragikus esetét (*Rómeó és Júlia*).
- A filmes elbeszélés megoldásai ezeknek a történeteknek a közhelyes szerkezeti, jellem- és motivikus toposzai: a gazdag–szegény ellenét, a társadalmi különbségen felülemelkedő szerelem, éjfél, ablakon át szöktetés, üldözés. Ezeket a toposzokat az adott kor társadalmi és technikai körülményeinek megfelelően alkalmazza.
- A történet versből jól azonosítható mozzanatai (képei): a gazdag és elfoglalt milliomosnak titkára bevallja lánya iránti szerelmét; a milliomos fölháborodva utasítja el; a bálból hazatérő, vetkőző lányhoz éjfélkor bekopog a titkár; az ablakon kimászva megszöknek; autóval menekülnek; a szökéssel reggel szembesülő apa autóval utánuk ered; az úton vihar, vonatsín, nagyváros; a fiatalok autójukkal egy tóba zuhannak; az üldöző apa is balesetet szenved.

A mozgókép műfaja

- Az 1. versszak költői műfajmeghatározást ad a mozgóképről: *összecsodálni e gyors jelenéseket itt*. A *gyors jelenések* a képváltásra utal, az *összecsodál* a befogadói feladatra és élményre.
- A vers beszélője folyamatosan, szinte versszakonként reflektál a képváltásra, vágásokra: *Újul a kép, S mozdul a képlet, És fordul a kép, S elpattan a kép valamint hab a síma vizen. Jön az új, Még egy rémszerű kép (az apáról) a vásznon jó: az utolsó*.
- A képi megjelenítés több szempontja is hangsúlyt kap: a perspektíva (*Mind kicsinyebb-kicsinyebb, Nyargalnak az útközi fák növekedve szemünkbe: a kocsisötét pont, Nőnek az arcok*), az árnyalatok (*fény- és árnycsere kéke pirosból*), a mozgás ábrázolása (*hallani szinte, amint robog, hogy gördül a két robogó*).
- A vers két nyelvi megoldása érzékelteti a mozgóképtechnikát: a gyors egymástutánban sorjázó, rövid mondatok a képváltásokra utalnak, a variációs ismétlések a képrészletek átélését érzékeltetik.
- A képek szöveggé alakítása az ismert Babits-versek impresszionista sajátossága (*Messze..., messze..., Esti kérdés*).

A történethez és a műfajhoz való viszony

- A vers fiatal énjének naiv lelkesedése két dolognak szól: a technika nagyszerűségének és a filmben elmesélt történetnek.
- A technika iránti lelkesedést egyrészt a mozgóképek már jelzett megoldásai váltják ki. Csodálatának másik tárgya az automobil, a sebesség borzongató veszélye (*vágtat a vad kocsi, mint robogó sir, fűрге koporsó. / Így a halálkocsi Amerikát szeli, szeldeli, szegdeli, jár: / drága szekér kerekén, sima tó fenekén csupa kéz a halál*). Leképezik ezt a vers terjedelmi arányai is: a tulajdonképpen eseménytelen menekülési utat a történet 10 versszakából 7 szakasz írja le.
- A történetnek szóló lelkesedés naivitása, amellyel a versbeli én elképzeli ezt az álomvilágot, jelzi ennek a vágyódásnak az együgyűségét is, az „*Amerika*” jellegzetes korabeli hangalakja is ezt érzékelteti. A mű finoman utal rá, hogy a nézők szűk látókörű csodálata nem veszi észre a történetben lelepleződő kiábrándító valóságot: Amerikában az ifjú párt a szegénység, a társadalmi különbségek épp boldogtalanságra, halálra ítélik.
- A Babits-vers részben azonosul, részben távolságot tart a versben megszólaló nézővel, egyszerre lelkes és ironikusan távolságtartó: a naivan rácsodálkozó tartalmat a művészi nyelvhasználat és a nagyon tudatos poétikai eszközök ellensúlyozzák.

A reflektáló szövegalkotási feladat értékelése

Reflektáló szöveg 20 pont	Tartalom	5 pont
	Problémaérzékenység	5 pont
	Gondolatmenet	5 pont
	Nyelvi igényesség	5 pont

Reflektáló szövegalkotási feladat

Tanulás és közösség

A tanulás valamennyi változata és szervezési formája a nevelés rendelkezésére áll. A nevelés minden tanulási változatot és formát alkalmazhat, közvetlen és közvetett hatásokkal élhet, amelyek a tanuláshoz célokat, feladatokat és tartalmakat adnak. És ekként célratörően, tervszerűen fejleszthet, alakíthat akkor is, amikor – azokban, akikre a nevelés hatni kíván – a nevelési hatásként végbemenő tanulás nem tudatosul.

Természetesen az ember nemcsak a nevelés tudatos, célratörő és tervszerű hatására fejlődik, alakul, hanem a tanulást mozgató, számtalan és különféle – sokszor egymással és a nevelési hatásokkal ellentétes – hatások által is. A tanulás ilyenkor is tanulás. Kiemelkedik ebben a tekintetben pl. a fiataloknál az ún. kortárs-csoportok hatása, illetve korunkban általánosan a médiahatás. Másrészt a nevelés autentikus intézményei és szervezetei sem nevelnek azonos értékrend szerint, és nem rendelkeznek egyenlő színvonalú nevelési szakszerűséggel, pedagógiai kultúrával. Mi több: gyakran egymásnak ellentmondóan nevelnek.

Csoma Gyula: *Tanulás és közösség*

Forrás: Csoma Gyula: *Tanulás és közösség*, Parola, 2005, 2. szám, 4.

Milyen szerep jut az iskolának a nevelés különböző szinterein? Szükséges-e, hogy az iskola alakítsa a tanulók személyiségét? Reflektáljon a fenti idézetre, alakítsa ki véleményét a kérdéssel kapcsolatban!

A reflektáló szöveg elvárt terjedelme 150–450 szó.

A reflektáló szövegalkotási feladat megoldásának néhány lehetséges tartalmi eleme

Figyelem! Az értékelés eredménye nem függhet a válaszadó és az értékelő világnézetétől, erkölcsi állásfoglalásától vagy vallási nézeteitől. Biztosítani kell, hogy a vizsgázó Magyarország Alaptörvényében (a Szabadság és felelősség című fő fejezet VII. cikkének

(1) bekezdésében) lefektetett gondolat, lelkiismeret és vallás szabadságához való joga véletlenül se sérüljön.

A javító tanár az egyértelműen jónak minősített tartalmi elemeket (gondolatokat, magyarázatokat, érveket, példákat) pipával jelezze!

A megoldás során elsősorban a kifejtés és az érvrendszer gazdagsága, valamint az eszmefuttatás koherenciája értékelendő.

Az értékelés szempontjai:

- az állásfoglalás logikus felépítése, szerkezete
- az idézetre való reflektálás
- érvek és ellenérvek felsorakoztatása

Lehetséges indokok az iskola nevelő szerepe mellett:

- a világ negatív hatásait ellensúlyozó tényező
- a szülők gyakran nem rendelkeznek kellő idővel a hosszú munkaidő miatt
- az iskola nem tud nem nevelni, a tanár személyével is nevel
- a tanulás, a feladatok elvégzése önmagában nevelő erő
- a szocializáció egyik legfontosabb helyszíne az iskola
- a társas együttlét harmonikussá tételének alapja a társadalmi szabályok megismerése és elfogadása
- a nevelés a munka világába való betagozódás feltétele
- az iskola a „hivatalos” nevelési elveket közvetíti
- a kamaszkor elutasító magatartását a szülők néha nehezen tudják kezelni, mert nincs a kezükben olyan szankció vagy jutalmazó erő, mint az iskolában
- a sok tanár sokféle szemléletet közvetít, így lehetősége van a tanulónak a választásra, míg otthon csak egyféle magatartásformát lát
- a tanárok mellett a kortárs csoportok nagy hatással vannak a diákokra, ez is nevelés
- az iskolában elméleti háttérrel rendelkező felnőttek nevelnek, míg a szülők ösztönösen választanak stratégiát
- a népszerű média erejét csak koncentrált erővel lehet ellensúlyozni

Lehetséges indokok az iskola nevelő szerepe ellen:

- a nevelés elsődleges terepe a család, így az esetleges minták különbözősége frusztrációt okozhat
- az értéksemlegesség csak látszólagos, minden nevelő gesztus valamely ideológia lecsapódása
- a hivatalos, kollektív nevelés nem veszi figyelembe a tanulók egyéni szükségleteit
- a társas együttlét a homogén csoportok kialakulása felé mozdul el, így csökken az egyéni útkeresés lehetősége
- a tanár személyisége romboló hatást is kiválthat
- a kortárs csoportok deviáns magatartása ilyen környezetben negatív hatást fejthet ki a tanulóra
- a külvilág hatásai közül a pozitív vonulatokat a diák önmaga fedezze fel
- a külvilág által kínált életstratégia elfogadása gyorsíthatja az abba való betagozódást, így a sikeres élet elérését
- a (közösségi) média erejével semmi nem veheti fel a versenyt, így a nevelés fölösleges, csak elveszi az időt a tanítástól

- a hivatalos szintű nevelés ellenállást vált ki, így kontraproduktív lehet („*azért sem*”)

A három feladat helyesírásának és írásképének értékelése

Helyesírás – összesen 8 pont a helyesírási normának való megfelelés szerint. A hibatípusokat a Javítási-értékelési útmutató melléklete közli.	
<i>8 pont</i>	nincs súlyos hiba; biztos központosítás
<i>6–7 pont</i>	legföljebb 1 súlyos hiba, 1-2 enyhe hiba; biztos központosítás
<i>4–5 pont</i>	legföljebb 2 súlyos hiba, 2-3 enyhe hiba; bizonytalan központosítás
<i>2–3 pont</i>	több súlyos és enyhe hiba; gyakori központosítási hibák
<i>0–1 pont</i>	nagyszámú súlyos helyesírási hiba; jellemzően hibás, hiányos központosítás

Kirívóan rövid műértelmező szöveg esetében (300 szó alatt) a helyesírás csak legalsó (0-1) pontos sávban értékelhető, azaz maximum 1 pontot kaphat.

Íráskép – összesen 2 pont a szöveg rendezettsége, olvashatósága, az olvasó szempontjának figyelembevétele, a forma kulturáltsága szerint kétszer 1 pont adható	
<i>0–1 pont</i>	az olvashatóságra, az áttekinthető külső formára
<i>0–1 pont</i>	a kulturált javításra és a kulturált ékezethasználatra

MELLÉKLET

A/ A helyesírási hibatípusok

1. Súlyos hiba

- a mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban
- a mássalhangzótörvényekből eredő hibák
- a kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevekben (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevekben és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevekben (pl. *francia, balatoni, adys*)
- az igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása
- a *leg-* és a *-féle, -szerű, -képpen* stb. szóelemek különírása a szótótól
- a tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
- az *ly – j* tévesztése, hiánya, kiejtés szerinti jelölése
- a felszólító módú igealakok hibái
- a közhasználatú szavak elválasztásának hibája
- a mondatkezdő nagybetű tévesztése

2. Enyhe hiba

- minden egyéb hibatípus

B/ A szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibák jelölése

- Tartalmi hiba: a *hibás rész* aláhúzása egy vonallal
- Szöveg- és mondat szerkezeti hiba: a *hibás rész* aláhúzása szaggatott vonallal
- Nyelvhasználati hiba: a *hibás rész* aláhúzása hullámos vonallal
- Nyelvhelyességi hiba: a [*hibás rész*] kijelölése szögletes zárójellel (pl. *bemegyek a házba[n]*)
- Hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- Fölösleges bekezdés (álbekezdés): jele: áthúzott fordított Z betű
- Szövegbeli hiány jele: √
- Szórend, mondatrend, a bekezdések sorrendje: 1. 2. 3.
- Logikai hiba, ugrás a mondatok (tagmondatok) között: →
- Logikai hiba, ugrás a bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: ↓
- Logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- Egybeírás jele: | alul-fölül domború félkörrel
- Különírás jele: | alul-fölül homorú félkörrel
- A helyesírási hibák jelölése: súlyos hiba 2 vonalas aláhúzással; enyhe hiba 1 vonalas aláhúzással.